

28-458

Prof. dr. Enver Gicić

ŠERIJATSKA LEGISLATIVA O LJUDSKOJ REPRODUKCIJI UZ POMOĆ SUROGAT MAJKE

APSTRAKT

Surogat materinstvo je postupak u kojem žena pristaje da iznese trudnoću s namjerom da dijete nakon njegova rođenja preda paru naručilaci. Par naručilaca, potencijalni ili očekivani roditelji mogu biti i biološki roditelji djeteta, tako što je genetski material koji je implantiran, transveriran u matericu surogat majke njihov. U postupku surogat materinstva mogu biti uključene dvije ili tri žene zavisno od toga čija je gameta, jajna ćelija fertilizirana. U ovom radu ćemo se osvrnuti na stavove šerijatskih pravoznalaca po ovom pitanju jer se surogat materinstvo tretira novo nastalim slučajem o kojem je neophodno da znamo šerijatski stav.

Ključne riječi: surogat, *in vitro* fertilizacija (IVF), implanirati, transverirati, gameta, zigot, biomedicinska asistencija, generativan, reproduktivan, subfertilan i infertilan.

ABSTRACT

Surrogacy is a procedure for the women agree to carry a child by intention of giving the child after his birth to the purchaser couple. The potential

or expected parents contracting couple, they can be biological parents of the child. In this case genetically materials which is implanted transferred to the surrogate womb from his mother. The process of surrogacy can be included two or three women depending on which gametes, egg fertilized.

In this paper we will shed a light on views of Sharia Legal Experts about this question; how to deal with the surrogacy which is a newly created case, and is necessary to know the Sharia attitude about it.

Key words: surrogacy, in vitro fertilization (I V F), implantation, transfer, gametes, zygote, biomedical assists, generative, reproductive, subfertile and infertile.

UVOD

Razvojem medicine i suvremenih tehnika došlo se do unapređenja i reproductivnih tehnologija, od kojih su najpoznatije: artifičijalna inseminacija, transfer embriona, kriokonzerviranje, embriobiopsija, supstitucija nukleusa, kloniranje, ekstogeneza. Spomenute spektakularne reproductivne tehnologije navele su šerijatske pravoznalce da odmah reagiraju na novonastale pojave, svjesni da se pored klasične dihotomije na bračnu i vanbračnu djecu, mora govoriti i o podjeli djece na onu koja su začeta i rođena prirodnim putem i djecu čije je rođenje rezultat biomedicinski asistiranog, potpomognute fertilitacije i oplodnje.

Problematiku surogat materинства u šerijatskom pravu možemo izučavati sa nekoliko aspekata. Prvo što se treba istražiti jeste sami način biomedicinski potpomognute oplodnje, te da li je ona u svim slučajevima zabranjena, ili ima situacija u kojima je ona dozvoljena. Problematiku surogat materинства treba sagledati i sa aspekta o kojoj vrsti surogata se radi.

Prije nego definiramo surogat majku uputno je spomenuti jezičko značenje riječi *surogat*.

Surogat je riječ latinskog porijekla što znači: zamjena, nadomjestak, patvorina, krivotvorina, falsifikat, kopija, lažni primjerak originala.¹

Međutim, uputno je napomenuti da se riječ *surogat* danas koristi kao eufemizam za *iznajmljivanje materice*.

DEFINICIJA SUROGAT MAJKE

Surogat majka je ženska osoba starija od osamnest godina, koja bez nadoknade ili sticanja bilo kakve materijalne koristi, a u cilju davanja djeteta donoru ili drugom licu, nosi embrion, zigot (genetski materijal) začet biomedicinski asistiranom, potpomognutom fertilizacijom.

Pored spomenutog termina u klasičnoj literaturi se koriste: *surogatna trud-*

1 Rječnik bosanskog jezika, Institut za jezik Sarajevo, Sarajevo, 2007, str. 1090.

noća, surogat roditeljstvo, a u lokalnoj literaturi možemo naći i termin rođenje iz usluge.

VRSTE SUROGAT MATERINSTVA

U svijetu su danas poznate dvije vrste surogat materinstva. Djelimična, parcijalna, tj. genetska surogacija (poznata kao tradicionalna ili prava surogacija) i potpuna, trudnička, tj. gestaciona surogacija (poznata kao domaćinska ili surogacija trudnoće). Genetska, odnosno djelimična surogacija je kada žena rađa dijete koje je genetski njeno, tj. njena gameta, jajna ćelija biva fertilizirana spermatozoidom donora (određenog odabranog muškarca). Genetski materijal se implantira, transferira kako bi se ugnijezdio u rodnicu očekivane majke koja je u ovom slučaju i biološka majka. Ona nosi dijete, rađa ga i ono ostaje njoj. Gestaciona, odnosno surogacija trudnoće je kada žena rađa dijete koje genetski nije njeno, tj. u njenu matericu se implantira, transferira i ugnijezđuje embrion, zigot, koji je genetski materijal očekivanih roditelja, kao i to da implantirani embrion, zigot može biti donirani genetski materijal. Obaveza gestacione majke je da iznese trudnoću, rodi dijete, onda ga preda potencijalnim, očekivanim roditeljima.

Pored ove podjele surogat materinstava u klasičnoj literaturi možemo naći i sljedeću podjelu:

- Porodična surogacija,
- Prijateljska surogacija,
- Neznanci (strani jedni drugima).

Porodična surogacija je kada su jedno od para naručilaca, ili bolje rečeno očekivani otac ili majka koji žele dijete i surogat majka u robinskoj vezi. Kada je riječ o porodičnoj surogaciji, ulogu surogat majke može realizirati sestra, majka, kći očekivane majke ili očekivanog oca, te neka druga žena koja je u srodstvu sa jednim od njih dvoje. Otuda se može čuti rečenica: *Baba mi je mama, mama mi je sestra ili: Tetka mi je mama, mama mi je tetka.*

Prijateljska surogacija je kada su par naručilaca, očekivani otac i majka i surogat majka poznanici i prijatelji, neovisno koje je od njih dvoje prijatelj sa surogat majkom. U ovom slučaju možemo reći da je riječ o surogaciji iz prijateljstva.

Treća vrsta surogacije je kada se par naručilaca djeteta, očekivani otac i majka i surogat majka međusobno ne poznaju.

Sve tri vrste surogacije su trenutno prisutne u svijetu, tako da se ne može tačno precizirati koja je vrsta najviše zastupljena. Međutim, postoje indicije da će treća vrsta surogacije postati najprisutnija, zato što je to postao izvor prihoda u državama *trećeg reda*, kao i mogućnost da se razvije reproduktivni turizam.

PROCES VANTJELESNE FERTILIZACIJE-OPLODNJE

Vantjelesna oplodnja, ili kako se stručno kaže *In vitro fertilizacija* (IVF), je proces ili postupak u kojem se jajna ćelija (gameta) oplođuje, fertilizira spermatozoidima izvan materice, odat se fertilizirani genetski materijal, embrion, zigot implantira, transferira i ugnijezđuje u maternicu pacijentice (surogat majke), kako bi se postigla trudnoća.

VRSTE SUROGAT MATERINSTVA

Danas u svijetu je poznato nekoliko vrsta surogat materinstva. Da bi mogli da saznamo šerijatsko-pravni tretman po ovom pitanju neophodno je studiozno izučiti svaki od ovih načina i metoda koji se primjenjuju u medicini.

U ovom slučaju očekivani roditelji nisu ni subfertilni ni infertilni, već su i jedno i drugo generativno zrele i reproduktivne osobe, ali su se iz određenih razloga opredijelili da im dijete rodi surogat majka. U ovom slučaju fertilizirana gameta, zigot, embrion je genetski materijal očekivanih roditelja (supružinika), nakon uspješnog procesa fertilizacije, genetski materijal se implantira i transferira da bi se ugnijezđio u rodnicu surogat majke kako bi ona iznijela trudnoću, te nakon porođaja predala dijete očekivanim roditeljima, ili bolje rečeno biološkim roditeljima, jer su oni vlasnici genetskog materijala.

U ovom slučaju imamo ženu koja je infertilna, sterilna, te ne može da rodi, dok je njen muž generativno zrela i reproduktivna osoba. U ovom slučaju vrši se vantjelesna fertilizacija donirane gamete spermatozoidom očekivanog oca. Genetski materijal (zigot, embrion) se implantira, transferira kako bi se ugnijezđio u rodnicu surogat majke koja se obavezuje da iznese trudnoću, te nakon porođaja predala dijete očekivanim roditeljima, biološkom ocu i njegovoj infertilnoj, sterilnoj supruzi.

U ovom slučaju je riječ o čovjeku koji ima dvije zakonite supruge, te jedna od njih ne može rađati iz nekog razloga, ali se njene gamete mogu fertilizirati, oploditi. Za razliku od prve supruge, druga njegova supruga je reproduktivna. Uzima se gameta prve supruge koja se vantjelesnom fertilizacijom oplođuje, a onda takav genetski materijal se implantira i transferira kako bi se ugnijezđila u rodnicu njegove druge žene koja će roditi dijete njenom mužu i njegovoj prvoj supruzi.

U ovom slučaju je riječ o gameti žene čiji je muž subfertilan, sterilan, i zbog toga se uzimaju spermatozoidi donora da se njima fertilizirala gameta žene. Fertilizirana gameta se implantira i transferira kako bi se ugnijezđila u rodnicu surogat majke, koja se obavezuje da će iznijeti trudnoću i nakon rađanja dijete predati očekivanim roditeljima, njegovoj biološkoj majci i njenom subfertilnom mužu.

U ovom slučaju riječ je o doniranom genetskom materijalu, koji ne pripada potencijalnim, očekivanim roditeljima. Genetski materijal se implantira i transferira i ugnijezđuje se u rodnicu surogat majke. Surogat majka se

obavezuje da iznese trudnoću i da nakon porođaja dijete preda očekivanim roditeljima.

PORIJEKLO DJETETA KOJE JE RODILA SUROGAT MAJKA

Šerijatsko pravo pridaje veliku pažnju krvnom srodstvu i porijeklu čovjeka. Koliku važnost šerijatsko pravo pridaje porijeklu čovjeka, dovoljno nam govori to da je islam zabranio adopciju. Šerijatski se usvojenik tretira strancem u porodici koja ga je usvojila, i nikako se ne može vezati za porijeklo porodice, te ne može biti njohov krvni srodnik. Islam je također propisao da se svako dijete pripiše njegovim biološkim roditeljima. Uputno je napomenuti kao što je u islamu zabranjeno da se neko prisvoji i pripiše nekoga svome porijeklu, također je zabranjeno osobi da zanemari svoje porijeklo i da se prikloni drugima. U hadisu Resuljullaha, s.a.v.s., stoji:

مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ

Onome ko kao musliman proglasi svojim ocem nekoga za koga zna da mu nije otac, Džennet će zasigurno biti zabranjen.²

Porodično porijeklo ima značajnu ulogu u Šerijatu, zato što se tu nalaze propisi koji se tiču obaveza djece prema roditeljima, roditelja prema djeci, kao i obostrane obaveze. Neke od tih obaveza koje se tiču roditelja i djece su: pokornost i poslušnost roditeljima, čovjek ne može otići čak ni u borbu na Allahovom putu bez suglasnosti i dozvole roditelja, a pogotovo još ako ih izdržava, u slučaju da otac ili majka ubiju svoje dijete, nad njima se neće implementirati kazna odmazde (kisas), u slučaju neosnovane optužbe za blud nad roditeljima se neće implementirati kazna koja je predviđena za neosnovanu optužbu, starateljstvo prilikom sklapanja braka, kao i tutorstvo i vođenje brige o imetku maloljetnog djeteta.

Iz svega izloženog nameću se brojna pitanja i dileme. Možemo li zamisliti čovjeka koji zasigurno zna da genetski materijal koji je implantiran i transferiran u materici surogat majke nije fertiliziran njegovim spermatozoidom? (Znamo da biološki taj zigot nije njegov plod, i po toj logici on nije njegov biološki otac). Da li možete zamisliti o kakvom bi se moralnom habitusu radilo ako bi on to dijete prihvatio kao svoje punorodno dijete? Svi znamo da bi se nekom pripisalo krvno srodstvo i porijeklo, tj. da bi se neko smatrao biološkim ocem dotičnoj osobi, onda ta ista osoba mora biti plod njegovog sjemena. Zamislite čovjeka koji se oženi i ženu mu rodi dijete prije nego što prođe šest mjeseci od kada su u braku. Pitanje je da li je moguće to dijete pripisati njemu. Stav svih meritornih islamskih autoriteta je da se dijete ne može pripisati njemu. Ako bi čovjek u ovom slučaju postupio suprotno od onog što propisuje Šerijat, učinio bi djelo koje se u šerijatskom pravu karakterizira kao haram, te bi bio obavezan da to dijete porekne.

² Muslim, Sahih, sažetak, el-Kalem, Sarajevo, 2008, 1/46, br. hadisa 50.

MOŽE LI SE SUROGAT MATERINSTVO OKARAKTERIZIRATI KAO BLUD

Kod velikog broja istaknutih islamskih učenjaka primjetne su dilema i pitanja: *Da li se iznajmljivanje maternice može tretirati kao čin bluda? Da li se implantacija i trnasferiranje genetskog materijala očekivanih roditelja u maternicu surogat majke smatra bludnom radnom u šerijatskom pravu? Da li ova radnja povlači za sobom iste posljedice, jer se se ovo reflektuje na novorođenče koje će roditi surogat majka? Ako ovaj čin budemo tretirali kao bludnu radnju, onda dijete neće imati oca, jer dijete koje se smatra plodom bludne radnje ne može imati porijeklo od strane oca.*

Prije nego donesemo konačni stav o tome da li se može surogat materinstvo okarakterizirati kao čin bluda, uputno je spomenuti definiciju bluda u šerijatskoj jurisprudenciji.

وطء الرجل المرأة في القبل في غير الملك و شبهة

Vaginalna konzumacija muškarca sa ženom koja nije u njegovom vlasnistvu ili braku sa njim, kao i bez sumnje u bilo koje od toga.

Nakon ove definicije možemo zapaziti da imamo vidljive razlike između implantacije, transferiranja genetskog materijala u maternicu surogat majke i čina bluda. Fertilizirana gameta, zigot, embrion je genetski materijal očekivanih roditelja (supružinika), nakon uspješnog procesa fertilizacije genetski materijal je implantiran i transferiran i ugniježđen u rodnicu surogat majke kako bi ona iznijela trudnoću, te nakon porođaja predala dijete očekivanim roditeljima, ili bolje rečeno biološkim roditeljima, jer su oni vlasnici genetskog materijala. U ovom slučaju je nemoguće da dođe do miješanja porijekla. Uputno je napomenuti da se implantiranje i transferiranje genetskog materijala u utrobu surogat majke vrši vještačkim putem. Za razliku od ovog postupka prilikom fornikacije (bludnih radnji) postoji izvjesnost da čovjek fertilizira jajnu ćeliju žene s kojom čini blud a da za to ne zna, i da nakon toga ona rodi dijete svome zakonitom supriugu koje nije njegovo biološko dijete, a da za to i on ne zna. U ovom slučaju postoji velika mogućnost do miješanja porijekla među ljudima.

ŠERIJATSKO-PRAVNI TRETMAN VANTJELESNE OPLODNJE

Mnogo je ljudi koji su iskušani različitim iskušenjima: bolestima, bogatstvom, siromaštvom. Neke je Svevišnji Allah, dž.š., iskušao i time da nemaju poroda. Allah, dž.š., ne samo da je ispitao obične ljude ovom vrstom iskušenja, već i neke poslanike, a.s. Iščitavajući Kur'an, a.s., vidjet ćemo da je jedan od iskušanih bio i Zekerija, a.s., koji je konstantno upućivao dovu Svevišnjem i Milostivom Allahu, dž.š., moleći Ga da ga ne ostavi bez poroda. U Kur'anu se kaže:

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

I Zekerijau se – kada zamoli Gospodara svoga: Gospodaru moj, ne ostavljaj me

sama, a Ti si jedini vječan!³

Allah, dž.š., na drugom mjestu u Kur'anu Časnome kaže:

الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا

*Bogatstvo i sinovi su ukras u životu na ovome svijetu.*⁴

Iz citiranog ajeta vidimo da su djeca i bogatstvo ono što čini čovjeku život lijepim i ugodnim, tako da na osnovu ovih kur'anskih riječi možemo shvatiti brigu i nastojanje ljudi, koji su iskušani tom vrstom iskušenja, da na bilo koji način dođe do djeteta. Uputno je napomenuti na ovom mjestu da su oni koji su pokrenuli pitanje surogat majke inspiraciju našli u Bibliji i Kur'anu. Oni kao dokaz opravdanosti navode slučaj Ibrahim, a.s., i njegove žene Sare koja je bila sterilna, infertilna, i kada je shvatila da neće imati poroda zatražila je od svoje robinje Hadžer da joj rodi dijete. Po njihovom mišljenju ovo je bila prva surogat majka na Zemlji.

STAV ŠERIJATSKIH PRAVNIKA PO PITANJU SUROGATA

Iščitavajući autoritativna djela suvremenih islamskih pravoznalaca dolazimo do zaključka da među njima vladaju dvije tendencije po pitanju surogata. Oni koji su kategorički zabranjuju surogat i oni koji su dozvolili surogat u određenim uslovima i okolnostima.

Protagonisti prve tendencije su stava da su sve pomenute vrste surogata kategorički zabranjene u islamu, i da ni u kom slučaju ne mogu biti dozvoljene. Ovu tezu zastupaju eminentne islamske ustanove i učenjaci: Akademija islamskog prava u Mekki, Akademija islamskog istraživačkog rada u Kairu, Džadu '1 – Hakk Ali Džadu '1 – Hakk, Seid Vefa, Muhammed Sejid Tantavi, Jusuf Karadavi, Mustafa Zerka, itd.

Zaključcima sjednice Akademije šerijatskog prava svih pet spomenutih načina surogata kategorički su zabranjeni sami po sebi ili zbog posljedica koje proističu iz njega, kao što su: miješanja porijekla, majčinstava i druge posljedice koje su neprihvatljive u Šerijatu.

Evo argumenata za njihove zaključke:

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَعْوَابِهِمْ حَافِظُونَ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ

*Koji stidna mjesta svoja čuvaju osim od žena svojih ili onih koje su u posjedu njihovu, oni, doista, prijekor ne zaslužuju*⁵

عَنْ رُوَيْفِعِ بْنِ ثَابِتِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ قَامَ فِينَا خَطِيبًا قَالَ أَمَا إِنِّي لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ يَوْمَ حَنْزَلٍ قَالَ لَا يَجِلُّ لِأَمْرِي يَوْمَئِذٍ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْقَى مَاءَهُ زَرَعٌ غَيْرِهِ

Ruvejfi b. Sabit el-Ensari je rekao: *Ustao je među nama neki čovjek i održao nam govor u kojem je rekao: -Ispričat ću vam samo ono što sam čuo od Resuljullaha, s.a.v.s. On je na dan Hunejna rekao: -Muškarcu koji vjeruje u Allaha i Sudnji dan*

3 El-Enbijaa, 21: 89.

4 El-Kehf, 18:46.

5 El-Me'aridž, 70:29

nije dozvoljeno da svojom vodom (misli se sjemenom) zaliva plod druge osobe (zaliva tuđe dijete).⁶

الأصل في الأيضاع التحريم

Precedent šerijatske norme kada su u pitanju polniorgani je *prohibicija*. Pod ovim pravnim načelom se misli da je zabranjeno imati seksualnu konzumaciju s bilo kojom ženom osim u dva slučaja: nakon validno sklopljenog bračnog ugovora i u slučaju *milku 'l-jemina*, sve druge veze koje bivaju sredstvo ostvarivanja seksualnog uživanja su šerijatski zabranjene. Ako u slučaju jedne žene budu kolacionirali *prohibicija* i *permisija*, onda se preferira *prohibicija*. Ono što je danas u svijetu poznato kao veza između drugova, poznanika ili među partnerima je šerijatski prohibitivno i smatra se haramom i fornikacijom.

درء المفاسد مقدم على جلب المصالح

Otklananje štete se preferira nad pridobijanjem koristi.

ما أدى إلى محرم فهو محرم

Sve što vodi haramu je haram.

PROTAGONISTI DRUGE TENDENCIJE

Protagonista druge tendencije je Abdulmu'ti Bejumi, koji je mišljenja da je surogat dozvoljen u dva slučaja pod sljedećim uslovima:

surogat majka je obavezna proći sve ljekarske preglede kako bi se ustanovilo njeno realno zdravstveno stanje i njene mogućnosti da bude surogat majka,

da bude pod medicinskim nadzorom cijeli period trudnoće,

da bude u godinama koje su prikladne za trudnoću i da se obaveže da se neće udavati u toku trudnoće, kao i to ako je udata da neće imati intimnu konzumaciju sa svojim mužem dok se ne porodi,

da se surogat majka obaveže da neće raditi nikakvu vrstu posla koji bi ostavio trajne posljedice na fetus,

da se obaveže surogat majka da će predati bebu nakon njena rođenja potencijalnim roditeljima i da neće potraživati bilo kakva prava po pitanju novorođenčeta, kao i to da neće tražiti nikakve materijalne nadoknade osim onog što je dogovoreno kao nadoknada za iznajmljivanje maternice.

KO JE PRAVA MAJKA, VLASNICA GAMETE, ILI ŽENA KOJA JE RODILA DIJETE

I pored toga što smo napomenuli da su oblici surogata šerijatski zabra-

6 Ebu Davud, Sunnen, prijevod Mahmud Karalić, El-Kelime, N. Pazar, 2012., 3/326, br. hadisa 2161.

njeni, svjedoci smo da se u islamskom svijetu i među muslimanima dešavaju takvi slučajevi, zato postavljamo pitanja: *Ko je prava majka djetetu koje se rodilo na taj način? Da li su pravi roditelji vlasnici genetskog materijala, ili su pravni roditelji surogat majka, žena koja je unajmila njenu maternicu i njen muž? Koja je od njih dvije prava majka koja polaže pravo na nasljedstvo, izdržavanje i odgajanje, i druge obaveze koje imaju jedno prema drugome majka i dijete? S pravom se pitamo koja je od njih dvije prava majka, vlasnica gamete ili vlasnica maternice. Je li prava majka djeteta koje se rodilo ovim putem vlasnica gamete koja je ujedno i biološka majka, od koje je dijete uzelo nasljedne gene, koji će utjecati na njegov izgled i fizionomiju, ili je ona koja ga je nosila u svojoj utrobi, hranila ga tokom trudnoće putem pupčane vrpce i koja ga je nakon što ga je nosila devet mjeseci? Odovud je poteklo razilaženje među učenjacima, koji su se podijelili u dvije tendencije.*

Protagonisti prve tendencije su mišljenja da je genetska i prava majka žena vlasnica gamete, tj. žena čija je gameta fertilizirana i nakon toga transferirana i implantirana u maternicu surogat majke kako bi rodila dijete. Vlasnicu maternice, surogat majku, tretiraju gestacijskom majkom, i ima tretman dojilje, i ona se kvalificira kao pravna majka. Oni su mišljenja da dijete rođeno ovim putem neće imati genetsko porijeklo od surogat majke. Oni su svoju postavku etablirali na tome da je genetski materijal koji je implantiran i transferiran u maternicu surogat majke dobijen fertilizacijom gamete očekivane majke i spermatozoidom njena zakonitog supruga. Samim tim da su oni zakonski supružnici, i da je genetskim materijal njihov, onda se dijete pripisuje njima. Što se tiče surogat majke koja je iznajmila maternicu, zigot se hrani putem vrpčane vrpce iz njene krvi sve dok se ne rodi, zbog toga ona ima status dojilje. Dojilja hrani dijete mlijekom, a surogat majka svojom krvlju, dojilja ga hrani mlijekom nakon rođenja, nakon što je rođeno kao živo ljudsko biće, dok ga surogat hrani dok je još uvijek fetus. Na osnovu ovoga možemo zaključiti da sve ono što se u Šerijatu odnosi na dojilju isti se propisi mogu primijeniti i na surogat. Oni također dodaju da sve nasljedne osobine su u gameti i spermatozoidu i da fetus dok je u utrobi surogata od nje ne nasljeđuje ništa.

Protagonisti ove tendencije se koriste i inteligibilnim dokazima pa kažu: *Kada bismo ovaj genetski materijal ostavili u epruveti, i u njoj se razvilo i rodilo živo dijete, ili ako bismo genetski materijal implantirali u vještačkoj maternici, ili pak da bude još banalnije, oni kažu: Kada bi genetski materijal implantirali i transferirali u majmuna i pretpostavimo da uspije, majkom bismo smatrali vlasnicu gamete, nikako ne bismo mogli reći da je majka, epruveta, vještačka maternica ili majmun.*

Protagonisti druge tendencije su mišljenja da je *prava majka* ona koja je nosila fetus i rodila ga, dok vlasnica gamete po njihovom mišljenju se kvalifikuje kao *pravna majka*. Protagonisti gledaju na dijete iz perspektive rađanja i kažu da će porijeklo djeteta biti vezano za ženu koja ga je rodila, pod uvjetom da ga prizna njen muž, ili uz postojanje svjedoka. Na osnovu ovog mišljenja surogat će se smatrati pravom majkom i ona je ta koja polaže pravo na nasljedstvo. Dijete će se pripisati njenom mužu na osnovu pravnog načela

za koje se kaže: *Dijete pripada postelji, a bludnika sljeduje kamen.*

Protagonisti druge tendencije su svoje mišljenje etablirali na sljedećim dokazima: kur'anski ajeti koji su kategorični po ovom pitanju da je prava majka ona koja je rodila dijete.

إِنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ

*Majke njihove su samo one koje su ih rodile.*⁷

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كَرهًا وَوَضَعَتْهُ كَرهًا

*Majka njegova s mukom ga nosi i u mukama ga rađa.*⁸

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

*On vas stvara u utrobama matera vaših, dajući vam likove, jedan za drugim, u tri tmine.*⁹

وَإِذْ أَنْتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ

*I otkad ste bili zameci u utrobama majki vaših.*¹⁰

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا

*Allah vas iz trbuha majki vaših izvodi, vi ništa ne znate.*¹¹

وَوَضِعْنَا الْإِنْسَانَ بِالذِّبْيَةِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهَنَا عَلَى وَهْنٍ

*Mi smo naredili čovjeku da bude poslušan roditeljima svojim. Majka ga nosi, a njeno zdravlje trpi.*¹²

U kontekstu ovoga je i hadis Resulullaha, s.a.v.s., u kojem se kaže:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ قَالَ إِذَا أَحَدُكُمْ يُجْمَعُ خَلْقُهُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ثُمَّ يَكُونُ عَلَقَةً مِّثْلَ ذَلِكَ ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِّثْلَ ذَلِكَ

Abdullah b. Mes'ud, r.a., kaže: *Kazao nam je Allahov Poslanik, s.a.v.s., a on je onaj koji istinu govori i kome se vjeruje, i rekao: -Stvaranje svakog od vas odvija se u stomaku njegove majke četrdeset dana, zatim bude toliko dana ugrušak, zatim biva toliko dana (mudga).*¹³

Ovo su bili dokazi iz Kur'ana i sunneta protagonista druge tendencije. Međutim, ovim dokazima se može prigovoriti s više aspekata, a najvažniji je taj što se svi ovi ajeti i hadisi odnose na pravu majku. Bez sumnje da je prava majka ona koja rodi dijete, ali pod uvjetom da je gameta, jajna ćelija njena, te da je njena jajna ćelija fertilizirana i da je ona nosila u svojoj maternici i da je ona rodila to dijete. Ovu činjenicu niko nije kroz historiju postojanja ljudske vrste osporio. Međutim, ovdje imamo jednu savim drugu situaciju, da žena koja je u svojoj utrobi nosila genetski materijal, zigota, koji nije njen plod,

7 El-Mudžadela, 58:2.

8 El-Ahkaf, 46:15.

9 Ez-Zumer, 39:6.

10 En-Nadžm, 53: 32.

11 En-Nahl, 16:78.

12 Lukman, 31:14.

13 Buharija, Sahih, sažetak, prijevod Mehmedalija Hadžić, El-Kalem, Sarajevo 2008. str. 601, br. hadisa 1356.

nije oplodena njena jajna ćelija, već genetski materijal je očekivanih roditelja, naručilaca koji žele i koji su tražili od nje da ima rodi dijete.¹⁴

Nakon svega rečenog mogli bismo konstatovati da ako je Svevišnji Allah, dž.š., u Kur'anu Časnome nazvao dojlju ženu koja je zadojila dijete majkom, onda bismo mogli analogno tome reći da je preče nazvati majkom onu koja je nosila dijete u svojoj utrobi tokom trudnoće cijelih devet mjeseci. Ona je preživjela mnoge poteškoće za to vrijeme i mnoge noći neprespavane, hranila ga svojom krvlju i time je zaslužila pravo da se nazove majkom.

14 Akademija islamskog prava u Amanu, Jordanm, 11-16, oktobra, 1986. god., koji tretira tematiku djece iz epruvete.

